

dat men de persoon moest reduceeren tot iets onwezenlijks. Dat is ook wel te begrijpen. Immers, is de persoon (bij de opvatting lichaam-ziel) iets wezenlijks, dan ontbreekt er bij Christus iets wezenlijks aan de menselijke natuur.

Merkwaardig is nu echter, dat de Gereformeerde dogmatici in het hoofdstuk over Christus zich veel beslist uitspreken over het wezen van de persoon, dan in het hoofdstuk over den mensch. Vandaar dat Bavinck in den *Locus de Christo* kon zeggen: „Persoon is het subjeet van een redelijke natuur”. „Persoon is het in en voor zich zelf zijnde, dat de eigenaar, bezitter en heer is van de natuur.”

Hoe is het nu mogelijk te veronderstellen, dat iets, dat in en voor zich zelf is, en dat eigenaar, bezitter en heer is van iets anders, niet iets zou zijn, dat reëel en wezenlijk bestaat?

Maar het is wel opvallend, dat deze uitspraak van Bavinck niet voorkomt in het hoofdstuk over den mensch. Wij meenen echter dat het dringend noodzakelijk is de eenheid tusschen de leer omtrent den mensch en de leer omtrent Christus te handhaven.

Weliswaar heeft men van Gereformeerde zijde bij de Anthropologie als volgt betoogd: „Het is noodig, dat we datgene wat gezegd wordt omtrent Christus uitschakelen, want Christus was wel een mensch als wij, maar geen gewoon mensch. Hij was een buitengewoon mensch. Hij was zonder zonde, maar ook: Hij is anders geboren dan wij en bestaat als mensch op een andere wijze. Zijn menselijke natuur was met de goddelijke verbonden. Al wat van Hem als mensch geldt, geldt nog niet van ons”.

Ik aanvaard deze uitspraak niet, wanneer er de consequentie uit zou worden getrokken, dat wij nu in de Christologie een Anthropologie zouden moeten huldigen, die in de eigenlijke Anthropologie niet geldig is.

Altijd heeft de kerk geleerd: Christus had een volledige menselijke natuur. Het is nu merkwaardig dat men in de Anthropologie de stelling verdedigt vindt, dat men omtrent deze menselijke natuur van Christus toch eigenlijk zoo weinig weet. Het is typisch, dat men in de Anthropologie betoogt: Denk er om, Christus was geen gewoon mensch. Het is opvallend dat men op die plaats zegt: „Zelfs al zouden wij bij Christus een zekere driedeeleling moeten aannemen, dan zou dat nog niet inhouden, dat die driedeeleling ook op ons zou moeten worden toegepast”.

Maar in den *Locus de Christo* wordt stijf en strak volgehouden, dat Hij in alle dingen geweest is gelijk als wij, uitgenomen de zonde.

Daarin ligt een niet onbelangrijke en eveneens niet onbedenkelijke inconsequentie.

En deze inconsequentie wordt gemaakt omdat men nu eenmaal aan een schema: „lichaam-ziel” wil vasthouden; en omdat men de geheele menselijke natuur in deze tweedeling lichaam-ziel wil doen opgaan. Slechts met een exegese van de Schrift, die in strijd is met hetgeen onze Gereformeerde commentatoren als juiste exegese aangeven, is zulk een betoog te handhaven.

Waarom handhaaft men toch een Anthropologie, die slechts steun vindt in de Schrift, wanneer men die Schrift exegetiseert tegen de Gereformeerde exegese in? Het doet vreemd aan dat de Gereformeerde dogmatici stijf en strak beweert in den *Locus* over den mensch, dat de mensch bestaat uit ziel en lichaam, terwijl Prof. Grosheide in zijn Commentaar op den eersten brief aan Corinthen uitdrukkelijk zegt: „Onze tegenstelling van ziel en lichaam, waarbij we onder ziel, de persoonlijkheid, ons geheele geestelijk bestaan en ook nog wel het leven, en onder lichaam al het stoffelijke van ons bestaan samenvatten, kent Paulus niet”.

Prof. Grosheide laat er dan op volgen: „Het ik, de persoonlijkheid noemt Paulus *pneuma*”.

Maar telkens weer ziet men de Gereformeerde dogmatici in de Anthropologie zich in allerlei bochten wringen om het bewijs te leveren, dat toch heusch de tweedeling lichaam-ziel schriftuurlijk is. Zelfs ziet men er in dat geval niet tegen op om te zeggen, dat men af moet zien van pogingen, om de Christologie met de Anthropologie in overeenstemming te brengen.

Wij deelen die meening niet. Wij gelooven nimmer dat de Schrift van ons eischt, dat wij in den *Locus de Christo* dingen moeten aannemen omtrent de verhouding van menselijke persoon en menselijke natuur, die wij in den *Locus de Homine* volgens diezelfde Schrift niet mogen gelooven.

Dit lijkt ons zoo vanzelfsprekend, dat het ons verbaast, dat er menschen zijn die anders kunnen poneeren.

Trouwens, het is onjuist om te zeggen, dat wij van uit Christus onze zielkunde of onze Anthropologie zouden willen opstellen. Men moet dat anders zien.

In den *Locus de Christo* werkt men met zekere begrippen die betrekking hebben op het wezen van den mensch en op de menselijke structuur. Niemand kan ontkennen dat er aan de leer

omtrent Christus een zekere leer omtrent den mensch ten grondslag ligt. Wanneer men bij het bespreken van de vragen omtrent de Christologie begrippen invoert als „menselijke natuur”, „menselijke persoon” e.d., dan zijn die begrippen niet ontleend aan hetgeen men van Christus weet, maar deze begrippen zijn er vóór de behandeling van de Christologie. Deze begrippen had men vóór men begon te spreken over Christus. Zij zijn niet in de Christologie gemakshalve geponereerd; maar vanuit de beschouwingswijze waarop deze begrippen duiden verklaart men achteraf, voor zoover mogelijk, datgene, wat de toestand bij Christus was.

Nu mag men achteraf niet zeggen: „Ja maar, deze begrippen zijn ontleend aan de leer omtrent Christus”. Integendeel, de leer omtrent Christus was slechts mogelijk, doordien men omtrent den mensch en de organisatie van de menselijke persoonlijkheid zekere begrippen had. Het algemeene toch is niet ontleend aan het bijzondere, maar het bijzondere aan het algemeene.

Men kan de Christologie dan ook alleen opstellen met bepaalde Anthropologische beschouwingen. En nu poneeren wij de stelling, dat men veelszins in den *Locus de Christo* een andere Anthropologie huldigt, dan in den *Locus de Homine*. En dat mag niet.

Bij de dezerzijds verdedigde opvatting is er een eenheid tusschen Christologie en Anthropologie, welke eenheid wij moeten eischen ten eerste op grond van het feit, dat de openbaring Gods in de Schrift één is; en ten tweede op grond van de formeele postulaten van het menselijk denken.

Wij hopen nu verschillende punten, die nog bespreking behoeven, als afzonderlijke onderwerpen te behandelen.

Wij meenen thans in ieder geval te mogen constateeren, ten eerste dat de dezerzijds verdedigde opvatting zakelijk met Apollinarisme niets gemeen heeft; ²⁾ ten tweede dat zij de leer omtrent de persoonsorganisatie van den mensch zoo ziet, dat er geen disharmonie is tusschen Christologie en Anthropologie.

Dan nog een opmerking buiten het verband.

Door Ds Steen werd en wordt misschien nog gepoogd te bewijzen dat dezerzijds inderdaad zinnen zijn neergeschreven, zij het dan ook vijf à zes jaar geleden, die zouden kunnen wijzen in de richting van een Apollinaristische opvatting. Het schijnt ons vrij evident te zijn, dat deze zinnen dan geëxegiseerd moeten worden in het licht van andere zinnen, die vroeger of later over dezelfde materie door ons zijn geschreven.

Ds Steen oordeelt echter dat intusschen de gewraakte zinnen blijven staan. Hij zegt, zoolang ze niet zijn herroepen, blijven ze gelden. Het lijkt mij vreemd, dat men een belooft zoo atomistisch zou mogen behandelen. Mijn opvatting is een eenheid. Zoolals bij iedere opvatting, dient men de uiteenzetting als totaliteit te zien.

Maar ik wil Ds Steen meer voldoening geven dan die, waartoe ik meen op m.i. redelijke gronden verplicht te zijn. Wanneer hij zich aan een enkele uitdrukking stoot, en hij oordeelt die uitdrukking niet te kunnen lezen in het licht van het verband, welnu dan: laat Ds Steen het dan beschouwen alsof die uitdrukking door de uitvoerige uiteenzetting hier gegeven, ware teruggenomen. Wanneer iemand de eenheid van een betoog niet ziet, blijft er niets anders over, dan dat men uit de veelheid der zinnen een selectie maakt waarbij men dan zegt: Mijn broeder, deze zinnen zou ik, als ze op zichzelf stonden en als zij geen verband hadden, niet hebben gezegd.

J. W.

²⁾ Het ligt in ons voornemen, door eenige citaten te bespreken uit de werken van Ap. zelf, dit nog nader te adstrueeren. Maar daarvoor leent ons blad zich uiteraard niet. Immers we zullen ons dan moeten houden aan den Griekschen tekst.

VAKWETENSCHAP, EN PRAKTIJK

Bijbel en Natuur.

VII.

Visschen. (2)

Door een misverstand werd het tweede deel van het artikel „Visschen” tot heden niet geplaatst. Tot goed verstand van het geheel volgen hier de hoofdzaken uit het eerste stuk.

De naam „visschen” is in de H. S. typeerend, niet bepalend of systematisch. Het is de naam voor alle dieren, die het water als milieu hebben. Dit hangt samen met het doel der H. S. om ons de Schepping voor te stellen als het kunstwerk van een doelbewust God.

Het voorbeeld van „de walvisch van Jona” diende om te bespreken de eigenaardige houding van velen, die zonder voldoende kennis bezwaren tegen den inhoud van de H. S. inbrengen.

Besloten werd met een citaat van Fonck, waarin hij dergelijke critici scherp veroordeelt.

Omtrent vischrijdheid en vischvangst der Middellandsche Zee verschaft ons de Heilige Schrift

geen inlichtingen. Alleen lezen we als terloops, dat in Nehemia's dagen Tyriërs visch in Jeruzalem verkochten. (Neh. 13:16). Dat zal wel zeevisch geweest zijn aangevoerd van de kust.

Veel meer weten we omtrent den eigenlijken vischrijdheid des lands. Bij Jeruzalem en door het gansche land verspreid waren vischvijvers ¹⁾, maar het eigenlijke vischgebied wordt gevormd door het Meer van Gennésareth en den Jordaan met zijn zijrivieren, vooral de Jabbok.

Ver in het Noorden ligt het Hule-meer — misschien hetzelfde als de „wateren van Merom” (Joz. 11:7) — met het ten Zuiden daarvan gelegen Hule-moeras. De oevers van het meer zijn dicht begroeid met riet en biezen en het aansluitende moeras, eigenlijk de ondiepe voortzetting van het meer, is vol water- en moerasplanten. Nergens ter wereld groeit zooveel Papyrus (*Cyperus papyrus*) als hier. Het moeras is tevens een ideaal verblijfplaats voor malariamuggen en dat maakt, dat men de papyrus niet kan oogsten en ook niet profiteeren van den vischrijdheid van het meer. Dat er veel visch is, blijkt wel uit de aanwezigheid van groote aantallen water- en moerasvogels, die hier overvloedig voedsel vinden. Een deel van de visch zwemt met den stroom van den Jordaan mee en komt terecht in het Meer van Gennésareth. De Zee van Galilea en omgeving is een van de schoonste landstreken van Palestina. Hoewel de Jordaan bruin van het slib in het meer komt, is het water verderop kristalhelder. Het meer ligt 208 m beneden het peil van de Middellandsche Zee. De diepte bedraagt 50—70 m, de grootste breedte 9½ km, de grootste lengte 21 km en de oppervlakte ongeveer 170 km². Rondom door heuvels ingesloten is het water spiegelglad, tenzij plotselinge valwinden er hevige stormen doen ontstaan, die voor de visschersscheepjes gevaarlijk kunnen zijn (Matth. 8:23—26).

Het meer is buitengewoon vischrijk, hoewel zeer verschillend aan de verschillende deelen van den oever. Er komen ongeveer een 25-tal soorten voor. Fr. Dunkel, die jarenlang aan de Zee van Tiberias gewoond heeft, geeft over visch en vischvangst tal van bijzonderheden in een artikel, waarvan veel van het volgende is ontleend. ²⁾

Allereerst komen er verschillende soorten van de familie der Chromidae voor, die om hun kamvormige rugvin door de Arabieren *muscht*, d.i. kam genoemd worden. Hiertoe behooren de fijnste tafelvisschen en een groot deel van de visschers houdt zich bezig met de vangst van deze soorten. Ze verschijnen in het voorjaar dikwijls in dicht opeengedrongen scholen aan de oppervlakte van het water, dat daardoor een donkere kleur krijgt.

Een der soorten — *Hemichromis sacer* — vertoont een mooi voorbeeld van broedzorg door het mannetje. Dit slokt de eieren op en deze blijven in de mond- en kieuwholte steken, waar de jongen zich snel ontwikkelen. Zij komen dan dicht opeengepakt in die ruimten te liggen, altijd met den kop naar voren gericht, zoodat ze door het ademwater, dat door den bek binnenkomt en door de kieuwspleten weer wegstroomt, de noodige zuurstof ontvangen en ook allerlei plantaardige micro-organismen, waarmee zij zich voeden. Ze blijven in den bek, totdat ze ongeveer 10 mm lang zijn en nemen dan zooveel plaats in, dat de vader den bek niet meer kan sluiten. Dan kunnen ze zelf voedsel zoeken, maar keeren bij gevaar weer in den bek terug.

Ook de Karperfamilie (*Cyprinidae*) is goed vertegenwoordigd, voornamelijk door soorten van Barbeelen, die echter nog al gratig zijn. Een der karperachtigen — *Alburnus sellah* — vertoont veel overeenkomst met de Sardine. Hij verschijnt in Februari en Maart in talloze zwermen. Het is een 12 cm lang vischje met zilverwitte schubben.

Van de familie der Meervallen (*Siluridae*) komt één groote vertegenwoordiger in de Zee van Tiberias voor. Het is *Clarias macracanthus*, een dier dat 1½ m lang kan worden en 45 kg zwaar. Uitwendig zijn geen schubben zichtbaar. Daarom is hij voor de Joden onrein. In verband met de eigenaardige inrichting van kieuwen en zwemblaas kan hij zeer lang buiten water leven. Aan land schuift hij als een slang en stoot geluiden uit, die eenigszins herinneren aan het miauwen van een kat. ³⁾

De visschen van den benedenloop van den Jordaan en van zijn zijrivieren verschillen weinig van die van het Meer van Gennésareth. De sterke strooming voert vele mede tot in de Dode Zee. De „wateren des doods” doen het grootste deel sterven en ten prooi worden aan de talrijke vischetende vogels, die zich in de omgeving bevinden.

De Dode Zee, die onder verschillende namen in de Heilige Schrift voorkomt, is 76 km lang, terwijl de grootste breedte 15 km bedraagt. De zeespiegel ligt op —391 m. Men kan een groot, tot 400 m diep noordelijk deel onderscheiden en een klein, zeer ondiep — 1 tot 5 m — zuidelijk deel. De scheiding wordt gevormd door een laag schier-eiland, El-Lisan, „de tong, die tegen het Zuiden

¹⁾ Fr. Bodenheimer, *Die Tierwelt Palästinas II*, blz. 15.

²⁾ Fr. Dunkel, „Die Fischerei am See Genesareth und das N. T.” *Biblica V* (1924).

³⁾ Fr. Bodenheimer, a.w. blz. 19.

ziet” (Joz. watering gehalte w maar ook Jordaan zout aan dan de g Deschebel oever. V bestaat e de zee z Behalve chloride amaaht e achtig is. velwaters sen naa zeer onz selen zijt niet juist sloten is. stroomen visschen echte zou kens een Palestijne de zoelw nog visse daar uits

Israël reeds in werd ger als gezeg Jordaan (Neh. 3:5)

Het me het Meer we telker Het was schers w weinig op hun berchheid geh op het gevaar d rast te w ren, een een droo dit beroe In hoo geoeft Voornam N. T. I voor nel. Zoo vind pelen bu te volger „netten” zelfde w Het tw 1:16. Da gevischt en overd er een s alleen ov ongeveer is het ve het snel den arm waargen kring zie Alles bli De visse visschen onder d een netz draagt. (gelijk ge schen di groote s uit angst mee. De men de boot hu Jezus Jo wijl Hij geroepe goolen (Het de Hier wo overeen kelijke licaal v kosten v onbereij broeder omdat v nen no ongeveer vers, an komt h uiteinde hulp va eene bo andere

⁴⁾ Dr. ⁵⁾ Qua